

Biomolekulák nanomechanikája

A biomolekuláris rugalmasság alapjai

Mártonfalvi Zsolt

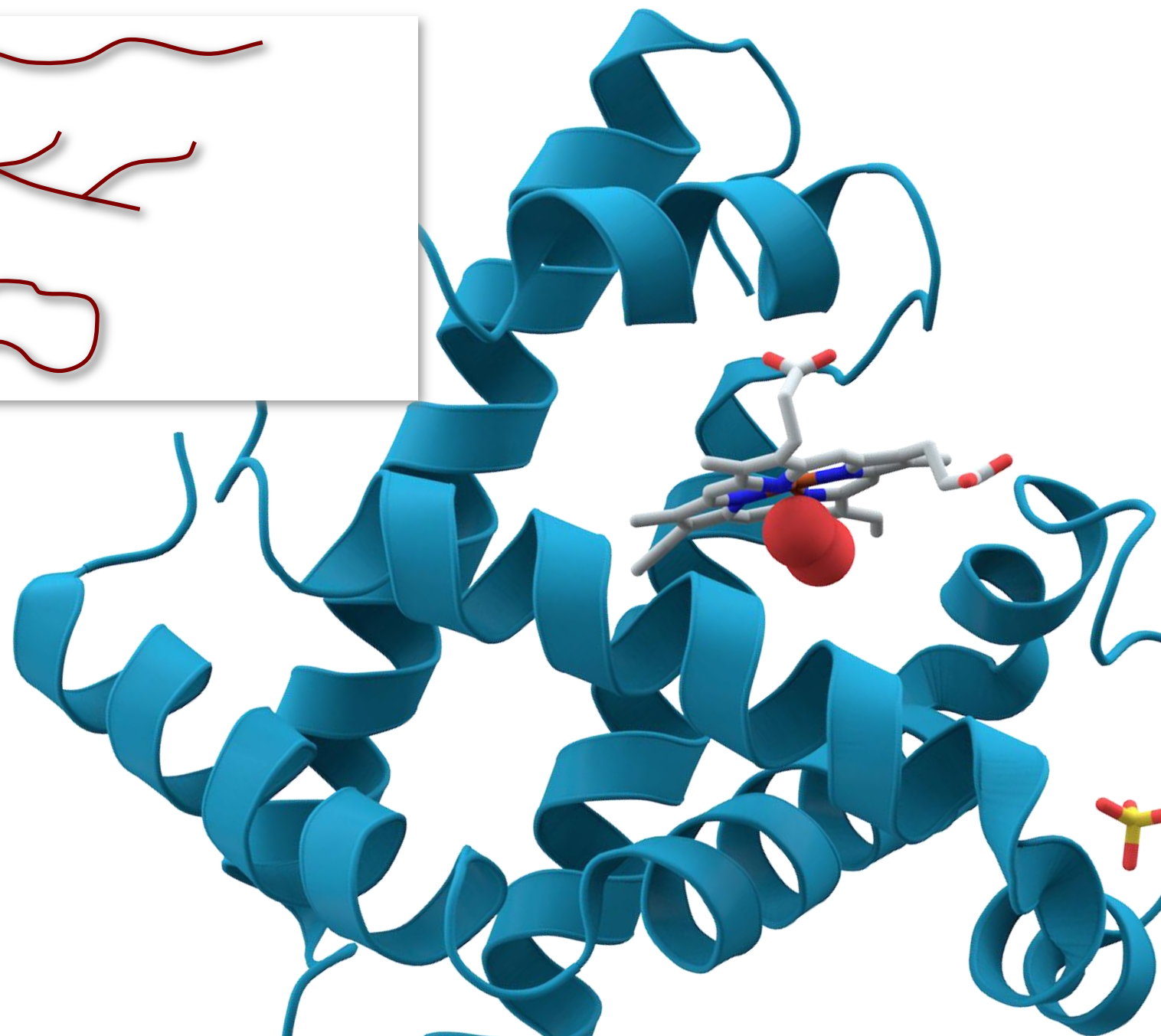
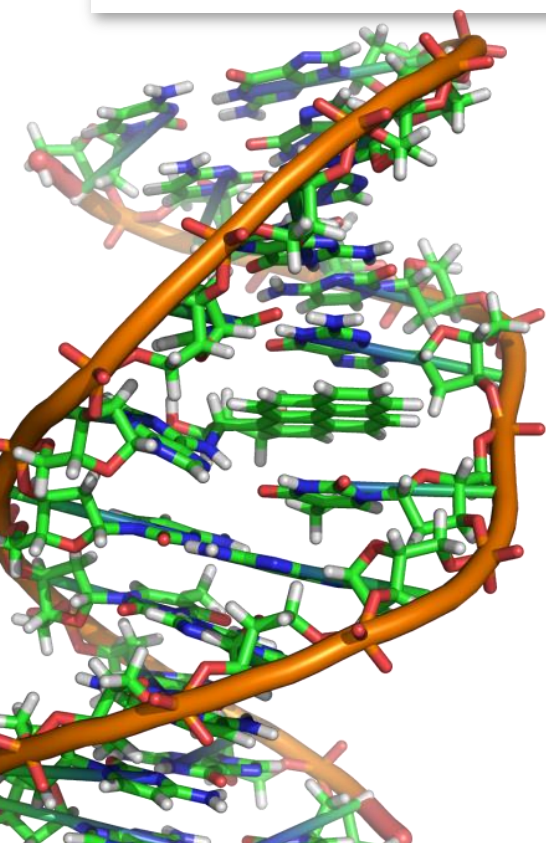
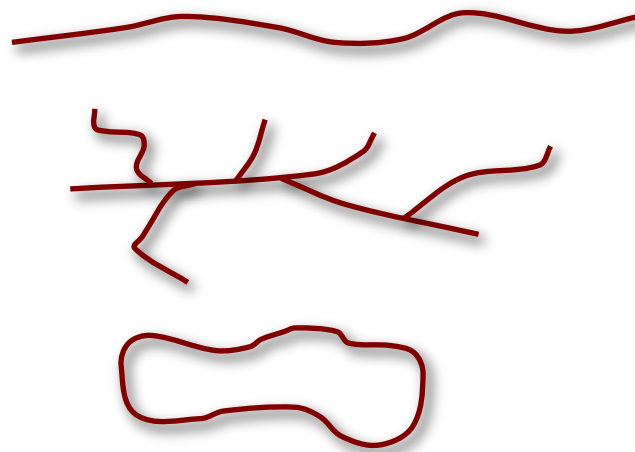
Biofizikai és Sugárbiológiai Intézet
Semmelweis Egyetem
Budapest

Biomolekulák mint polimerek

A biomolekulák polimerek.

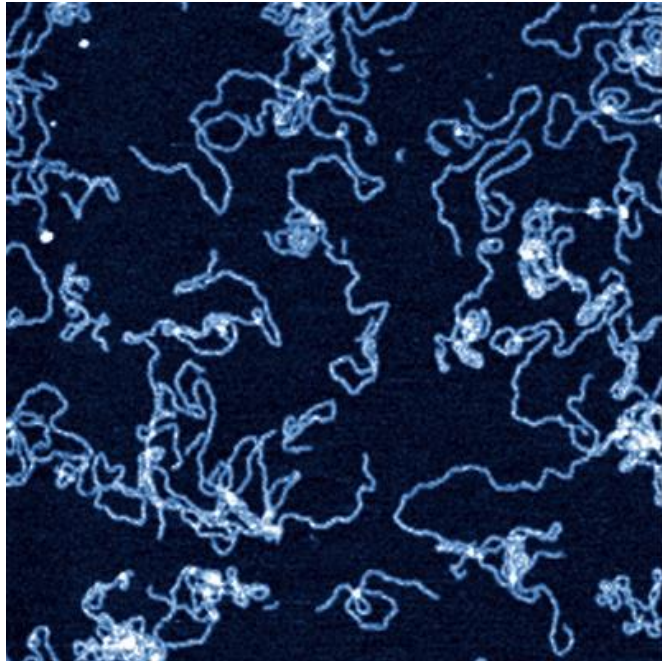
Közös bennük: Lineáris elsődleges szerkezet (fehérje, DNS)
                         Monomerek között erős kötések (kovalens)
                         A lánc távoli részei között gyengébb másodlagos kötések

1. Lineáris
DNS, fehérje, cellulóz
2. Elágazó
glikogén
3. Cirkuláris
mt DNS

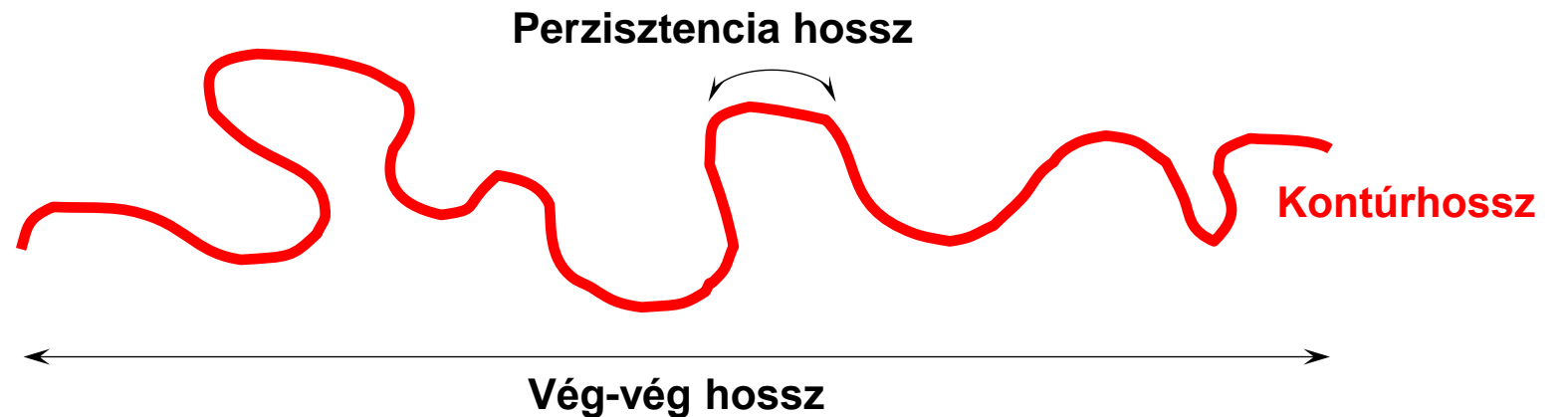

Milyen alakúak a biopolimerek?

Biopolimerek alakját leíró paraméterek

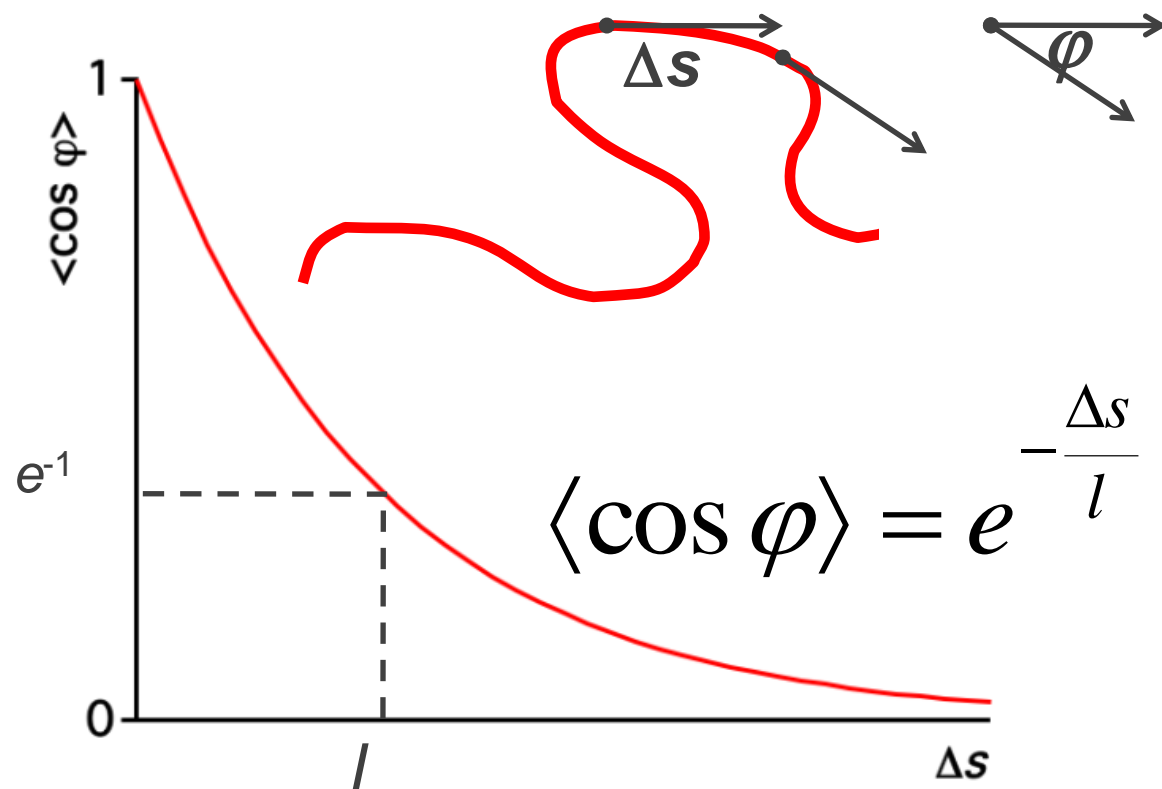
Kettős szálú DNS

Kontúrhossz (L): A lánc teljes hossza

Vég-vég hossz (R): A lánc két végpontja között mért távolság.

Perzisztenciahossz (l) : jellemzi a láncirányultság állandóságát.

A rövidebb perzisztenciahosszal rendelkező polimerek rugalmasabbak.

Biopolimerek osztályozása hajlékonyságuk alapján

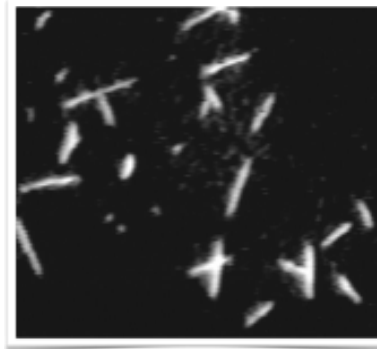
l = perzisztenciahossz

L = kontúrhossz

Merev

$$l \gg L$$

Mikrotubulus

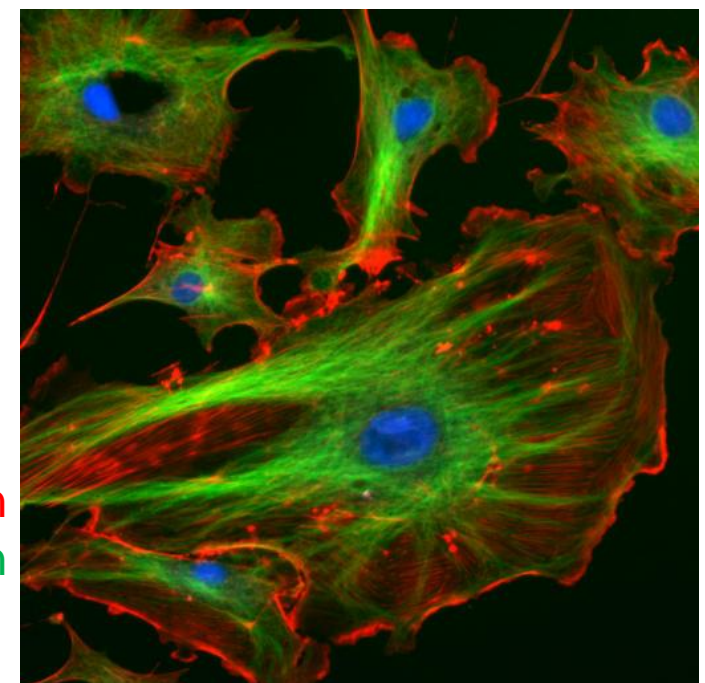
Szemiflexibilis

$$l \approx L$$

Mikrofilamentum

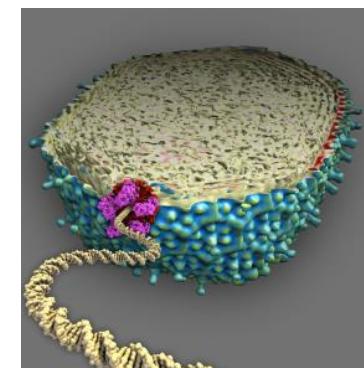
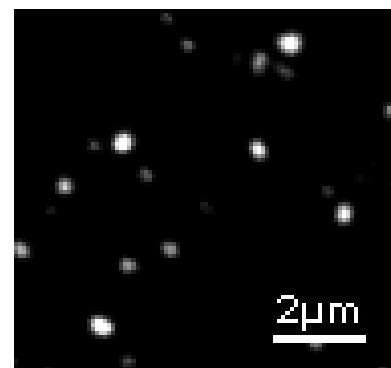
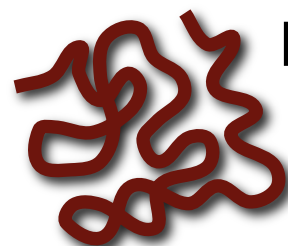
aktin
tubulin

Hajlékony

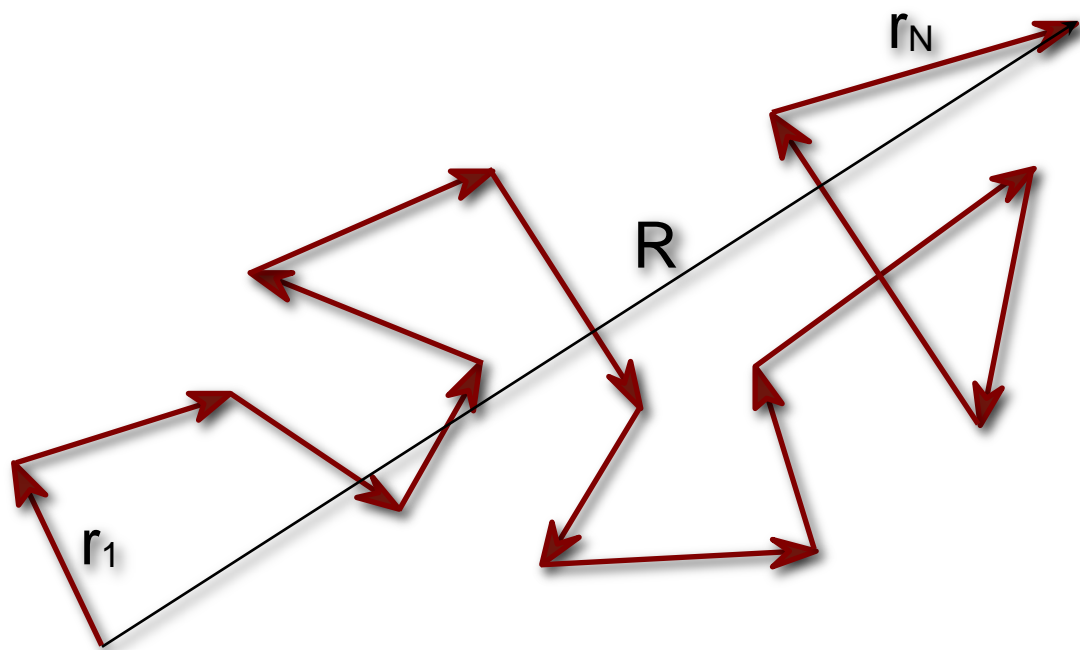
$$l \ll L$$

DNS

A biopolimerek alakja a „bolyongó mozgás” segítségével leírható

„Random” -bolyongó- mozgás

R = vég-vég távolság

r_i = elemi vektor

“Négyzetgyök összefüggés”:

$$\langle R^2 \rangle = Nl^2 = Ll$$

$\langle R^2 \rangle$ = átlagos négyzetes vég-vég távolság

N = elemi vektorok száma

l = átlagos elemi vektor hossza (perzisztenciahossz)

$Nl = L$ = kontúrhossz

$$\langle R \rangle = \sqrt{lL}$$

Entrópikus polimer esetén a négyszer hosszabb lánc átlagos vég-vég távolsága csak kétszer hosszabb.

Rövidebb perzisztenciahossz (l) esetén a lánc hajlékonyabb ezért jobban feltekeredik, vég-vég hossza rövidebb.

Biofizika 2. félév: Diffúzió $\rightarrow \langle x \rangle = \sqrt{2Dt}$

Rugalmasak-e a biopolimerek?

Igen, de nem érvényes Hooke törvénye. Rugalmasságuk nem lineáris.

Entrópikus rugalmasság

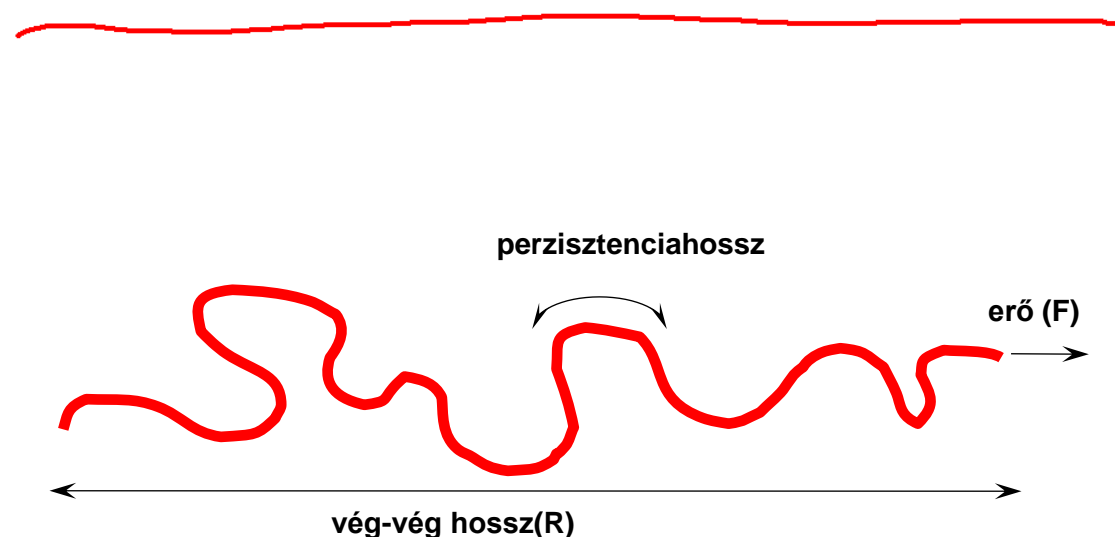
Hőmérsékleti energia ($k_B T$) a láncban hajlítómozgásokat gerjeszt

A lánc rendezetlensége (entrópiája) növekszik.

A lánc rövidül

A megrövidült lánc erővel kinyújtható

$$F \sim \frac{k_B T}{l} \cdot \frac{R}{L} + \left(\frac{R}{L} \right)^a$$

F = erő

l = perzisztenciahossz

k_B = Boltzmann állandó

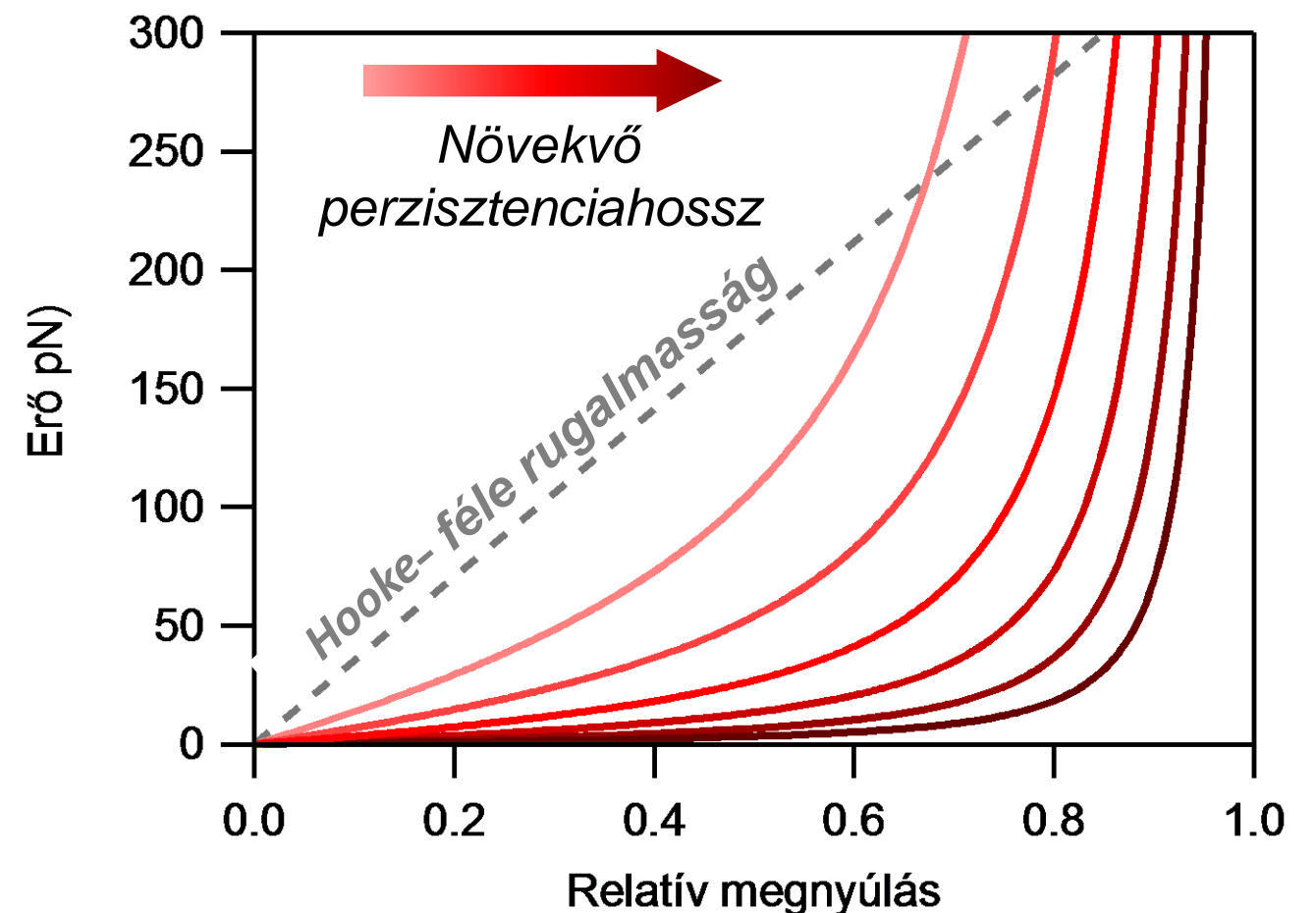
T = abszolút hőmérséklet

L = kontúrhossz

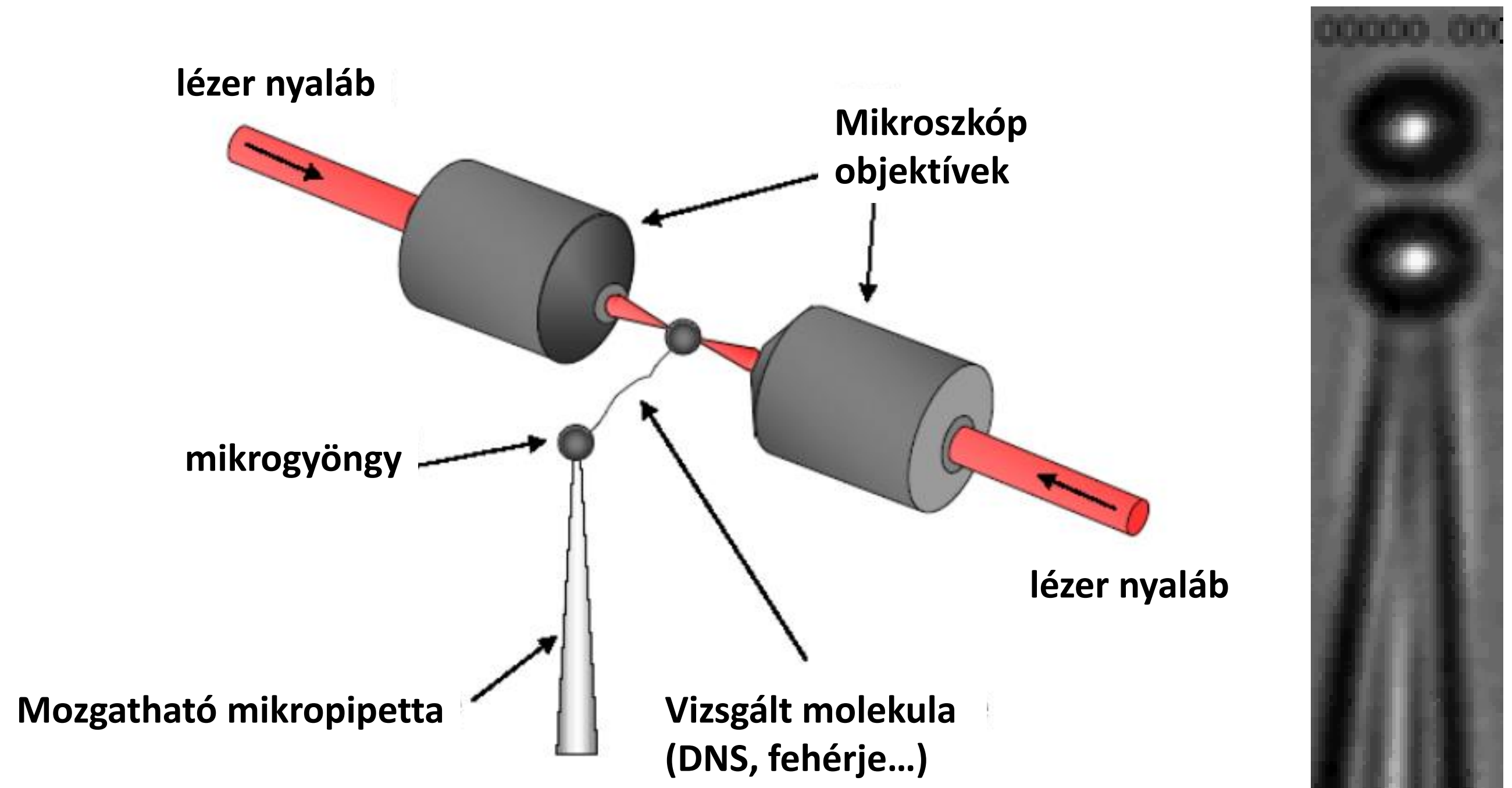
R = vég-vég hossz

R/L = relatív megnyúlás

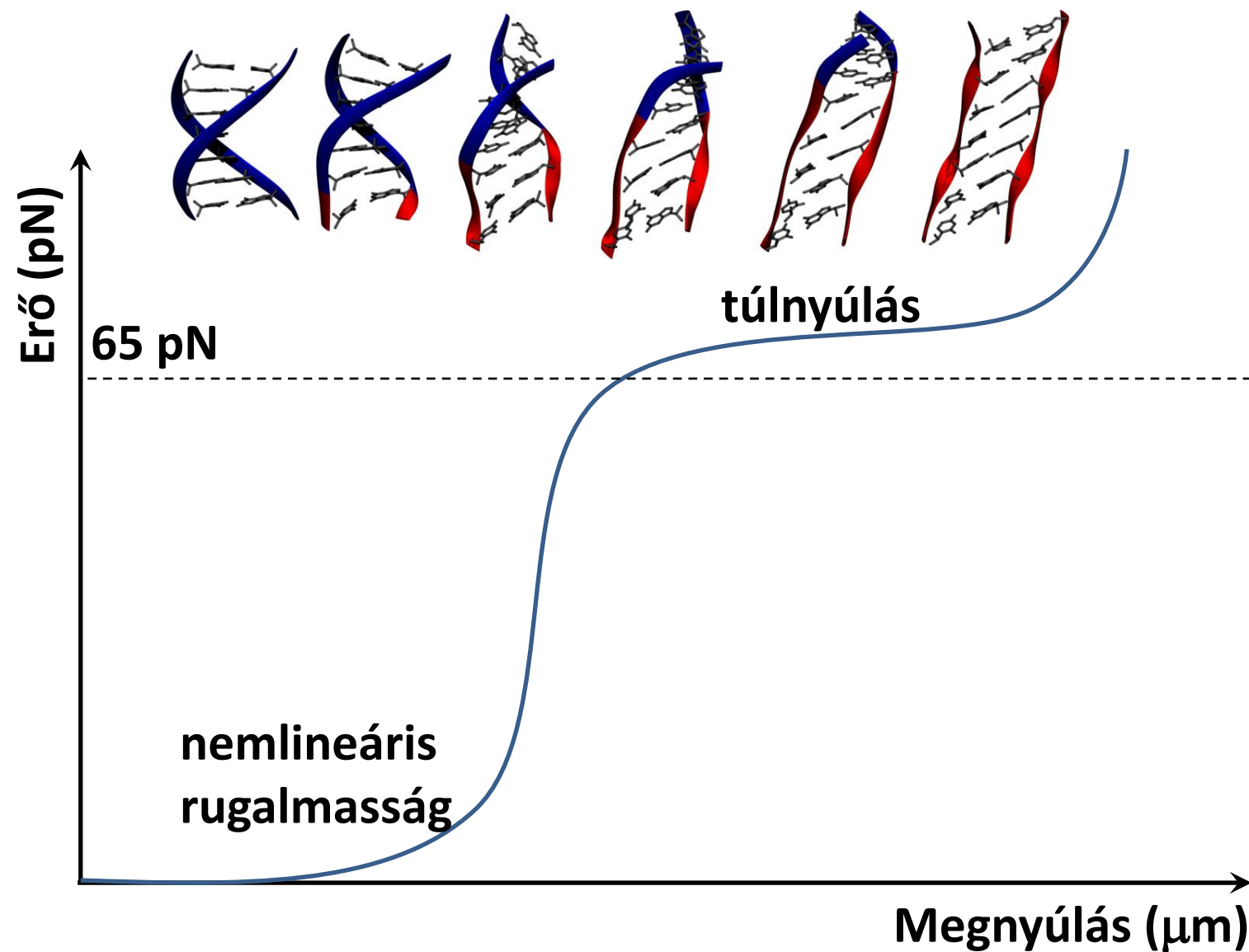
Nemlineáris erőválasz

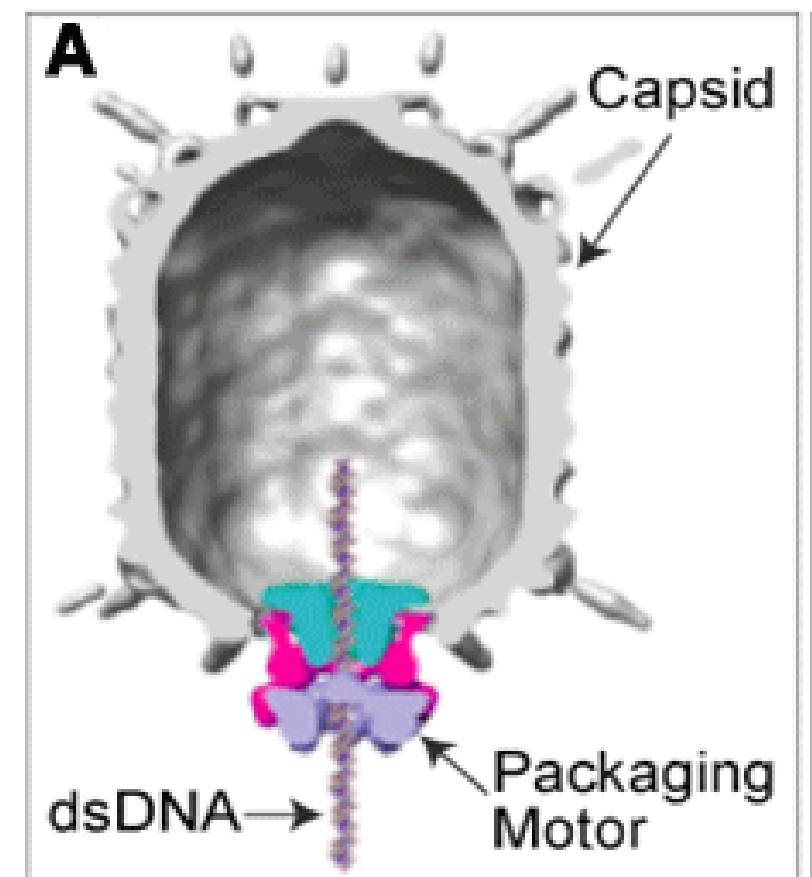
Lehet egyedi molekulákat nyújtani? *a lézercsipesz*

Kettős szálú DNS nyújtása lézercsipesszel

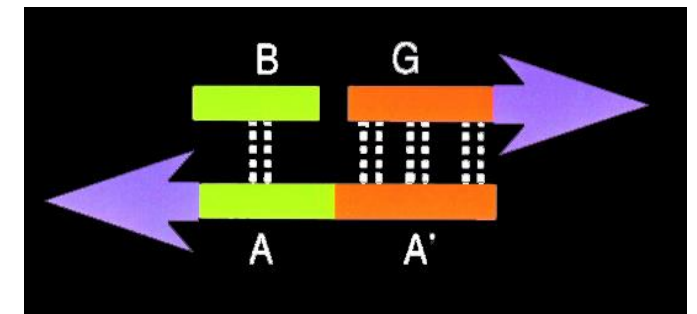
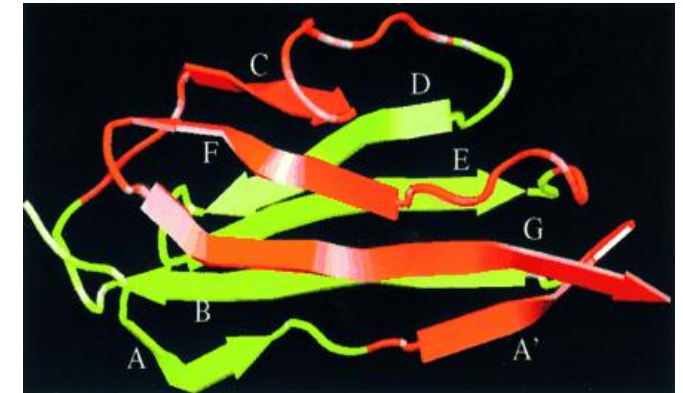
Bakteriofág DNS „pakoló” motorja

$F = 55 \text{ pN}$

Globuláris fehérje kitekerése erővel

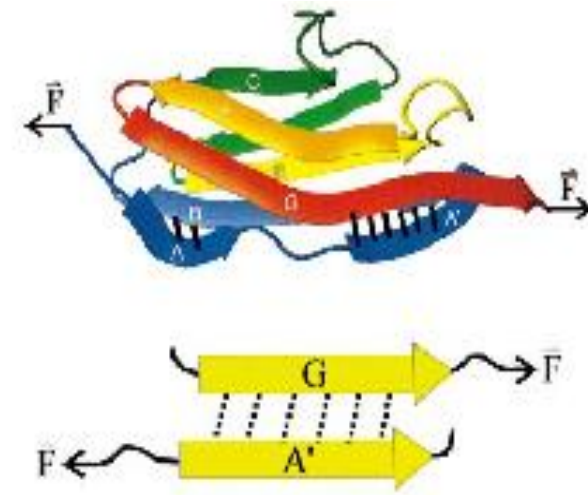
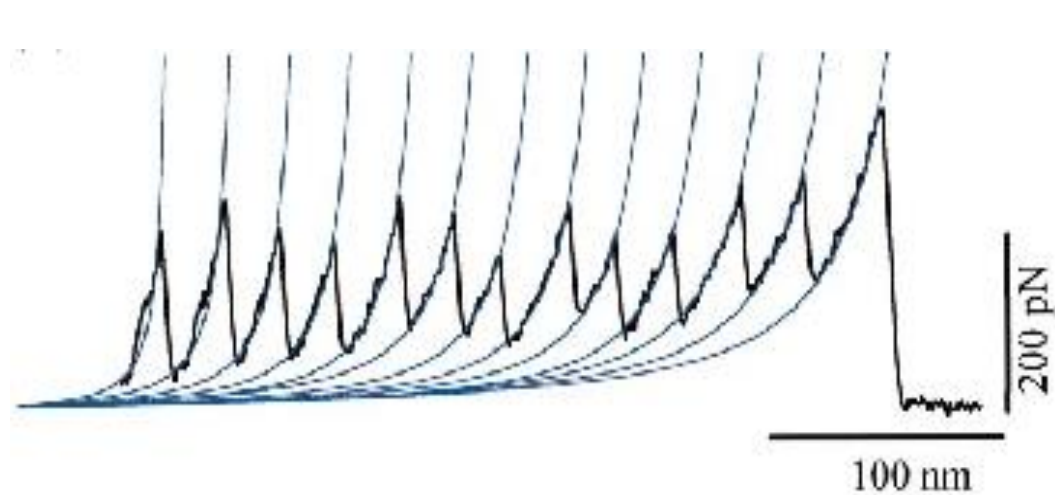

A mechanikai stabilitás alapja:

H-hidak a domén első és utolsó β -láncai között

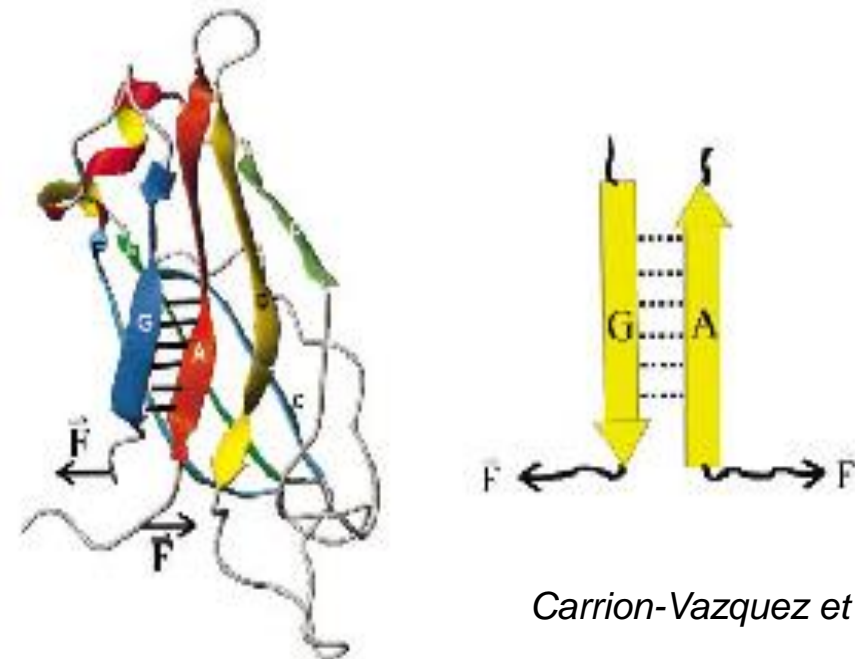
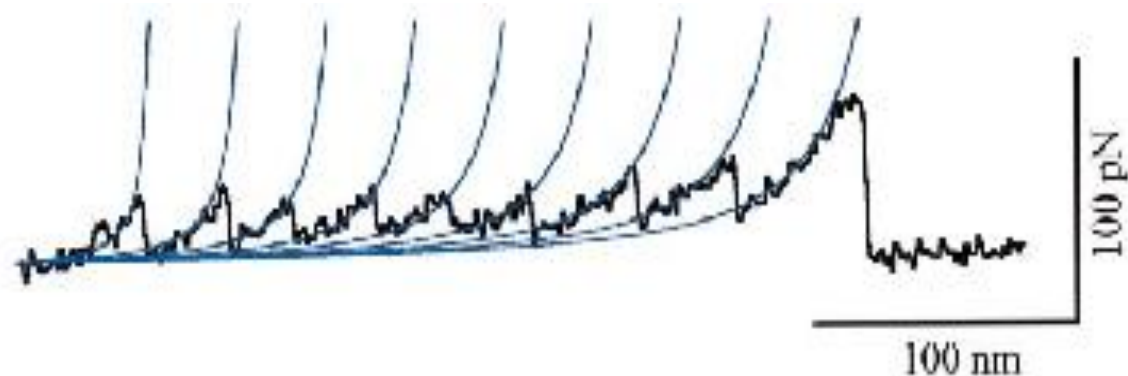
A harmadlagos szerkezet megszabja egy fehérje mechanikai stabilitását

H-hiada merőlegesen az erőhatás irányára : Nagyfokú stabilitás
A kitekeredéshez szükséges erő nagyobb mint 200 pN

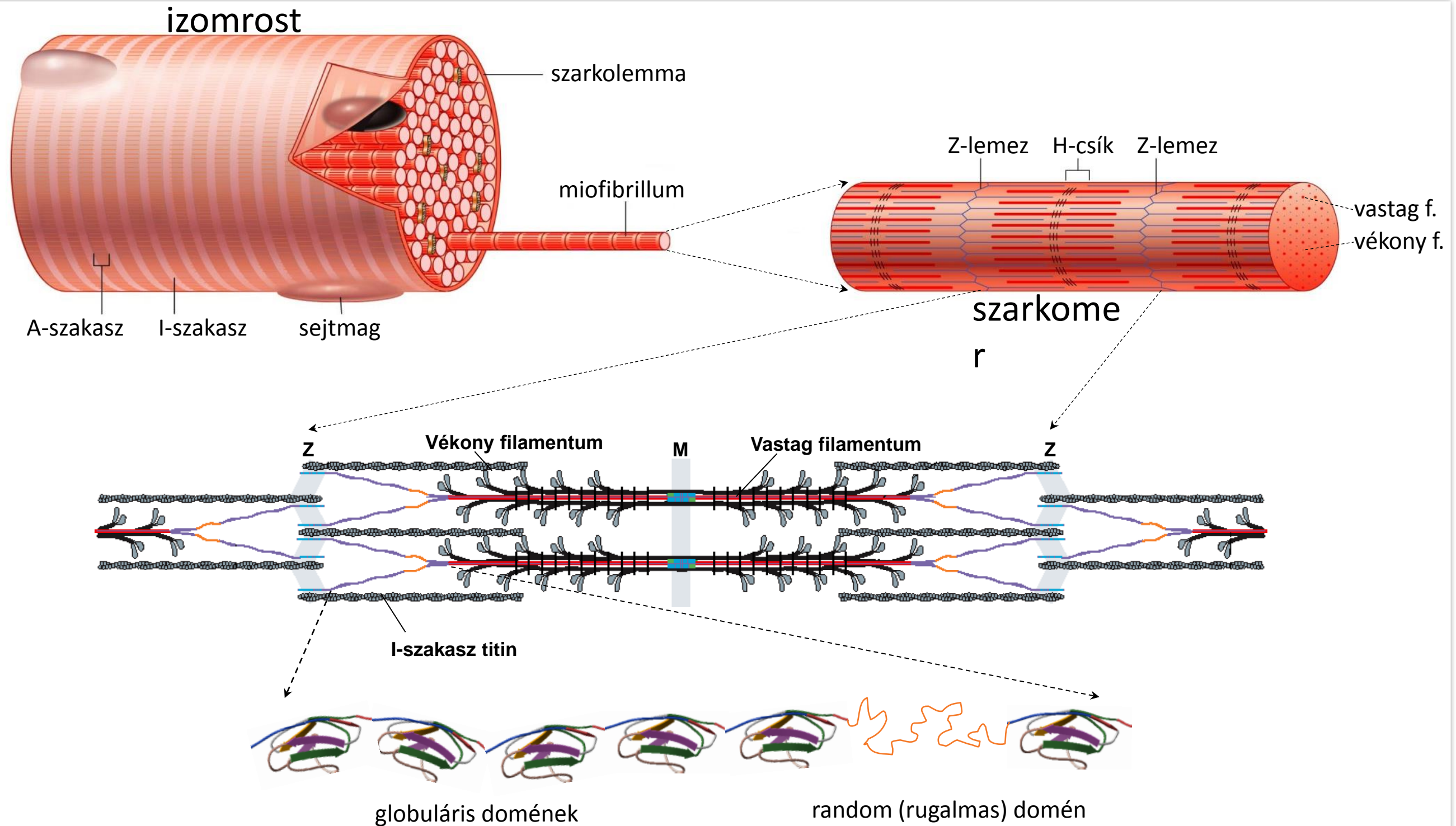
Carrion-Vazquez et al. 2000

H-hiada párhuzamosak az erőhatás irányával: Kevésbé stabil
A kitekeredés már 100 pN alatti erőknél végbemegy

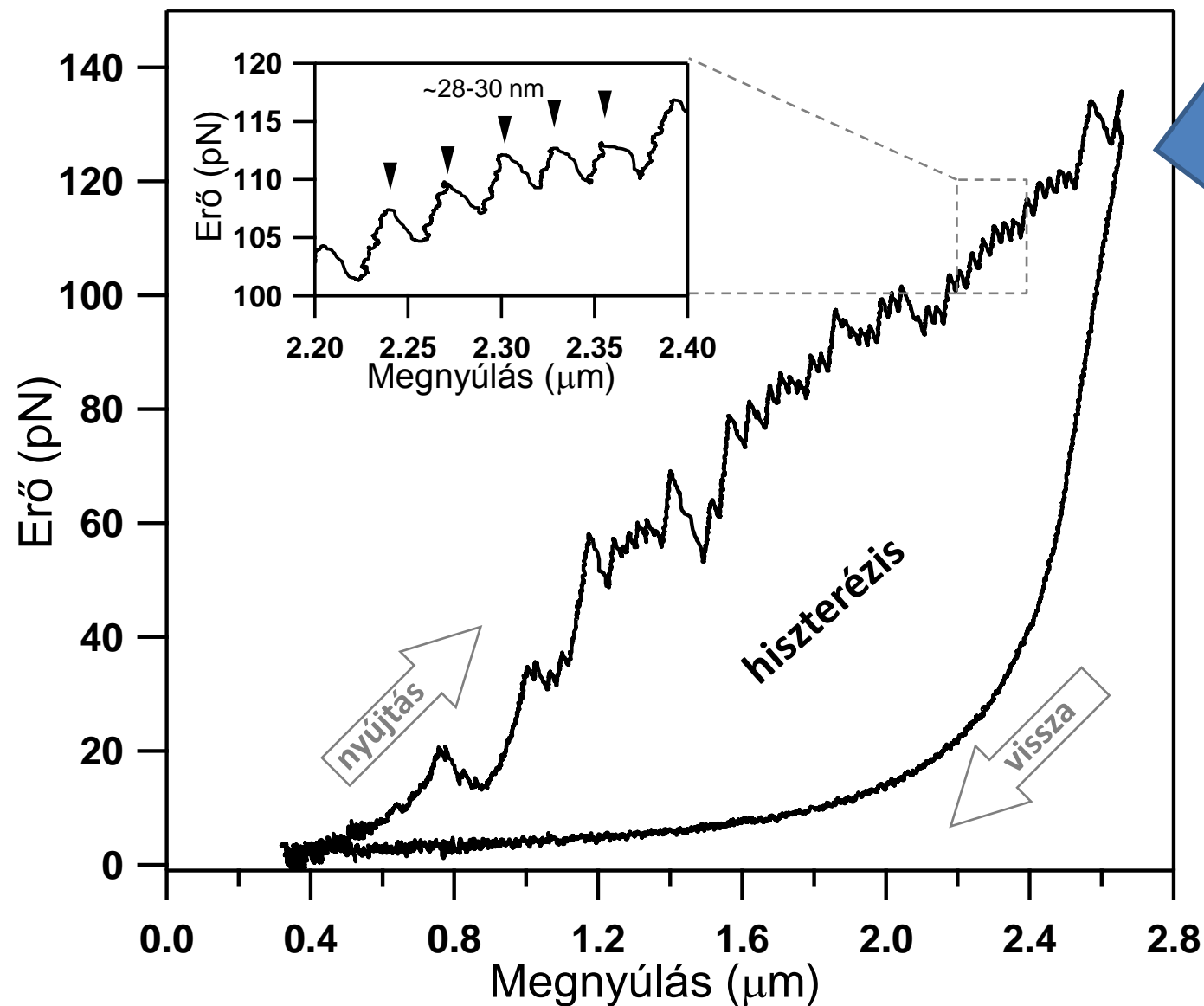
Carrion-Vazquez et al. 2000

Titin: a szarkomer rugalmas filamentuma

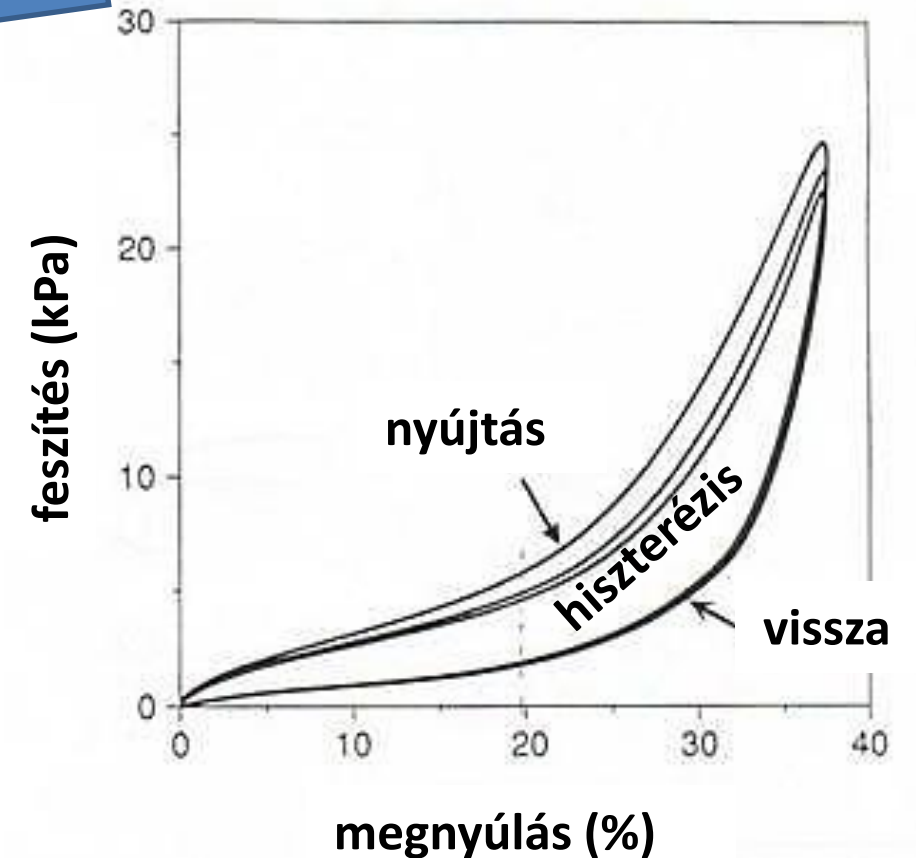
A titinmolekula az izom passzív rugalmasságának fő meghatározója

Egyedi titin molekula

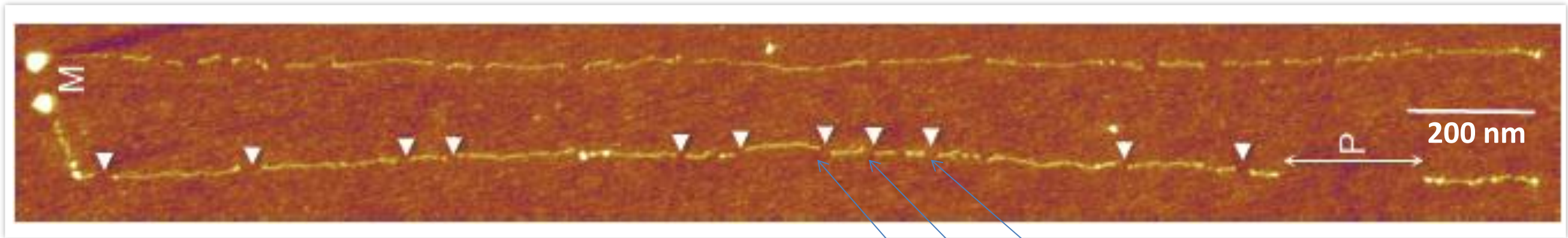
Molekuláktól a szövetig
Az izom rugalmassága a titin molekuláris rugalmasságával magyarázható

Izomrost

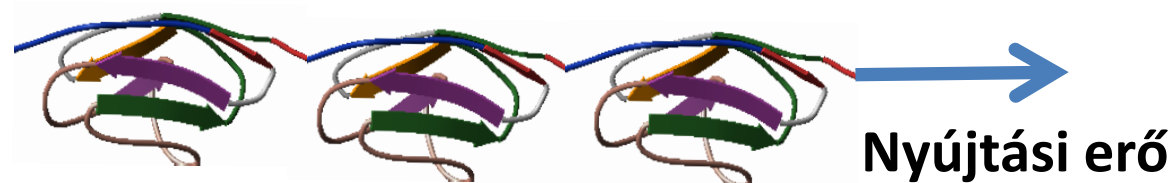
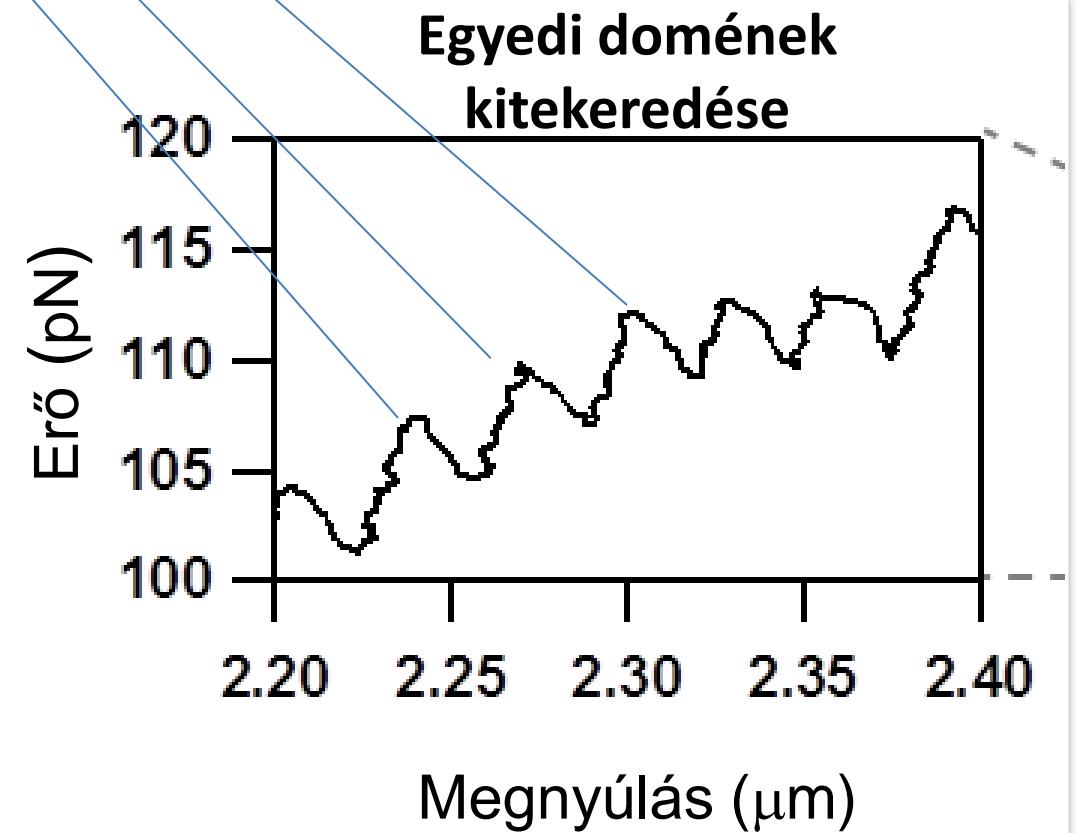
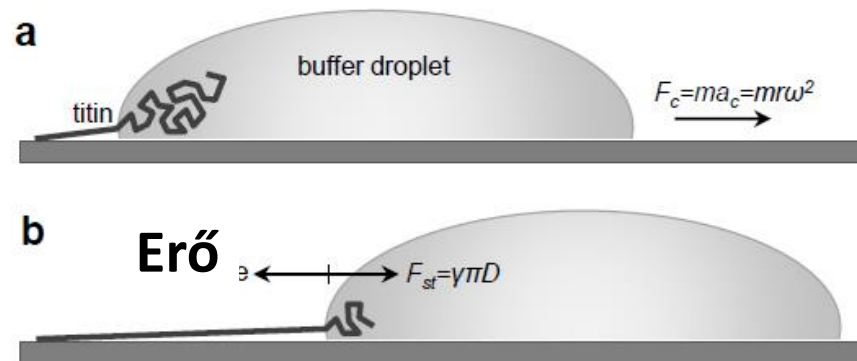

Erő hatására hogyan változik a titin szerkezete?

**Molekula nyújtás visszahúzóó
folyadék meniszkusszal**

Lehet-e csomót köti egy DNS molekulára?

Igen! A DNS rugalmas...

